

7. poglavje

STVARNE NAPAKE V LUČI CILJEV KROŽNEGA GOSPODARSTVA

MAŠA OCEPEK

Univerza v Mariboru, Pravna fakulteta, Maribor, Slovenija
masa.ocepek@student.um.si

Sinopsis Decembra 2015 je Evropska komisija sprejela Sveženj o krožnem gospodarstvu, ki državam članicam EU narekuje prehod iz linearnega v krožni gospodarski model. Z načeli krožnega gospodarstva se spodbuja trajnost, preprečevanje nastajanja odpadkov in njihova reciklaža. Za podporo krožnemu gospodarstvu so potrebne spremembe tudi na področju prava varstva potrošnikov, še posebej zaradi pravic potrošnikov, ki jih ti imajo v primeru dobave neskladnega blaga. Ta prispevek obravnava pravice potrošnikov, ki jim jih zagotavlja Direktiva 1999/44 v primeru dobave neskladnega blaga, novosti, ki jih prinaša Direktiva 2019/771, ter usklajenost slovenske potrošniške zakonodaje s pravom EU. V drugem delu se osredotoča na pravne možnosti in izzive potrošniškega prava, da bi se to čim bolj približalo ciljem krožnega gospodarstva.

Ključne besede:

potrošniško pravo,
krožno
gospodarstvo,
neskladnost blaga,
jamčevalni
zahtevki v primeru
neskladnosti,
komercialna
garancija

7th chapter

MATERIAL DEFECTS IN THE LIGHT OF THE OBJECTIVES OF THE CIRCULAR ECONOMY

MAŠA OCEPEK

University of Maribor, Faculty of Law, Maribor, Slovenia
masa.ocepek@student.um.si

Abstract In December 2015, the European Commission adopted a "Circular Economy Package", which requires EU Member States to transition from linear to circular economy. The principles of circular economy encourage sustainability, the practice of recycling and waste prevention. In order to support the circular economy, changes are also needed in the field of consumer protection law, especially with regards to remedies for non-conformity of goods. This chapter outlines the rights of consumers provided to them by Directive 1999/44 in the case of non-conformity of goods and the amendments brought by Directive 2019/771. It also compares the harmonization of Slovenian consumer legislation with EU law. The second part focuses on the legal possibilities and challenges of consumer law in order to harmonize it with the goals of circular economy as close as possible.

Keywords:

consumer law,
circular economy,
non-conformity of
goods,
remedies for lack
of conformity,
commercial
guarantees

7.1 Uvod

Krožno gospodarstvo je tesno povezano s cilji trajnosti. Medtem ko lahko opredelitve krožnega gospodarstva vključujejo različne vidike, na splošno izraz označuje gospodarstvo, kjer se vrednost izdelkov in materialov ohranja čim dlje.²⁵¹ Glavni cilji krožnega gospodarstva so izboljšati učinkovitost rabe virov, zagotavljati ohranitev ekosistemov in krepitev socialne neenakosti. Viri se pridobivajo s preprečevanjem nastajanja odpadkov, pripravo odpadkov za ponovno uporabo in recikliranjem odpadkov. Snovi oz. materiali se torej pridobivajo iz obstoječih, že proizvedenih izdelkov, tako pa se zmanjšujejo potrebe po naravnih virih, posledično pa se s tem zmanjšujejo raba energije in negativni vplivi na okolje (sežig odpadkov, odlaganje odpadkov na odlagališču,...). Za prehod v krožno gospodarstvo so potrebne spremembe v celotnem sistemu. Pomembno je spremeniti celoten proces izdelave in uporabe izdelkov, od zasnove, dizajna in izbire materiala, do faze, ko je stvar neuporabna (predelava odpadkov). Potrebne so še druge spremembe, kot so npr. razvoj novih poslovnih praks in modelov, v katerih ima prednost uporaba izdelkov in ne njihovo lastništvo.²⁵²

Področje varstva potrošnikov se zaradi razvoja trga hitro spreminja, čemur je treba prilagajati tudi predpise. Glavno pobudo na tem področju je prevzela EU, ki z direktivami ureja večino potrošniškega prava. Pri tem teži k čim večji harmonizaciji predpisov, kar naj bi olajšalo čezmejno trgovino in okrepilo delovanje notranjega trga.²⁵³ Z namenom odpravljanja ovir za trgovanje na enotnem notranjem trgu je bila sprejeta Direktiva 1999/44, ki ureja vprašanja neskladnosti blaga s pogodbo in pravic potrošnikov v teh primerih, saj je bilo zaznано, da glavne težave in spori potrošnika s prodajalci izvirajo ravno s tega področja. Omenjena direktiva določa minimalne standarde, ki jih morajo upoštevati države članice pri urejanju obveznih prostovoljnih jamstev. Uporabljen je torej pristop minimalne harmonizacije, kar pomeni, da lahko države članice na področju direktive ohranijo ali sprejmejo strožje

²⁵¹ Mak, V., Lujinović, E., Towards a Circular Economy in EU Consumer Markets – Legal Possibilities and Legal Challenges and the Dutch Example, *Journal of European Consumer and Market Law*, letnik 8, številka 1, 2019, str. 4.

²⁵² Ministrstvo za okolje in prostor: Kampanija >>Imam svojo vrečko!<< - gradivo za učitelje, 2018, <http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/odpadki/gradivo_za_ucitelje_2018.pdf> (pridobljeno 3. 7. 2019), str. 1-2.

²⁵³ Vlada Republike Slovenije, Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu potrošnikov, 19. 3. 2014, <https://www.iusinfo.si/Priloge/Poro/PORODZ2014M03D20N4_9_1.PDF> (pridobljeno 03. 07. 2019), str. 1.

določbe z namenom zagotovitve višje ravni varstva potrošnikov.²⁵⁴ Slovenski zakonodajalec je Direktivo 1999/44 implementiral z Zakonom o varstvu potrošnikov (v nadaljevanju ZVPot). Namen njegovega sprejetja je v dodatni zaščiti potrošnika kot šibkejše stranke v pogodbenem razmerju.²⁵⁵

7.2 Kaj pomeni neskladnost blaga s pogodbo?

Direktiva 1999/44 v členu 2 govori o skladnosti blaga s pogodbo. Prodajalec mora potrošniku dobaviti blago v skladu s prodajno pogodbo. Domneva se, da je potrošniško blago v skladu s pogodbo, če (i) je v skladu z opisom, ki ga je dal prodajalec, in ima lastnosti blaga, ki ga je prodajalec predložil kot vzorec ali model, (ii) je primerno za poseben namen, za katerega ga potrošnik zahteva ter s katerim je seznanil prodajalca ob sklenitvi pogodbe in je prodajalec s tem soglašal, (iii) je primerno za namene, za katere se blago iste vrste običajno uporablja, (iv) ima kakovost in lastnosti, ki so običajne za blago iste vrste in jih potrošnik lahko razumno pričakuje, ob upoštevanju vrste blaga ter vsake javne izjave prodajalca, proizvajalca ali njegovega zastopnika, zlasti v oglasu ali pri etiketiranju blaga, glede posebnih lastnosti blaga. Peti odstavek istega člena določa, da se za neskladnost blaga s pogodbo šteje tudi, če se neskladnost pojavi zaradi nepravilne montaže potrošniškega blaga, če je montaža sestavni del prodajne pogodbe in jo opravi prodajalec oz. je opravljena pod njegovo odgovornostjo. Enako velja tudi, če je potrošnik sam montiral blago po navodilih za montažo, pa so bile v teh napake (klavzula IKEA).

ZVPot, ki implementira določbe Direktive 1999/44, v členu 6 določa, kdaj ima izdelek napako – kadar njegova vrednost ni takšna, kot jo potrošnik lahko upravičeno pričakuje. Pri oceni, kakšno vrednost je potrošnik upravičen pričakovati, je treba upoštevati zlasti (i) predstavitev izdelka glede na njegovo namembnost, (ii) predvidljivo uporabo izdelka na razumen način in (iii) čas, ko je bil izdelek dan v promet. Člen poudarja, da se ne šteje, da ima izdelek napako samo zato, ker je bil pozneje dan v promet boljši izdelek. 37. člen ZVPot v drugem odstavku pojasnjuje, kdaj ima izdelek stvarno napako – (i) če stvar nima lastnosti, ki so potrebne za njeno

²⁵⁴ Točka 6 preambule, Direktiva 1999/44/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. maja 1999 o nekaterih vidikih prodaje potrošniškega blaga in z njim povezanih garancij, UL L 171, 7.7.1999, str. 12–16, .

²⁵⁵ Vlada Republike Slovenije, Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu potrošnikov, 19. 3. 2014, <https://www.iusinfo.si/Priloge/Poro/PORODZ2014M03D20N4_9_1.PDF> (pridobljeno 3.7. 2019), str. 1.

normalno rabo ali za promet, (ii) če stvar nima lastnosti, ki so potrebne za posebno rabo, za katero jo kupec kupuje, ki pa je bila prodajalcu znana ali bi mu morala biti znana, (iii) če stvar nima lastnosti in odlik, ki so bile izrecno ali molče dogovorjene oziroma predpisane, (iv) če je prodajalec izročil stvar, ki se ne ujema z vzorcem ali modelom, razen če je bil vzorec ali model prikazan le zaradi obvestila. Prvi odstavek istega člena narekuje prodajalcu, da potrošniku izroči blago v skladu s pogodbo in nalaga odgovornost prodajalcu za stvarne napake njegove izpolnitve. Za stvarno napako torej gre, kadar stvar na kakršen koli način ne ustreza dogovoru strank oz. kadar takšnega dogovora ni, če stvar nima lastnosti, potrebnih za običajno rabo.²⁵⁶ Primernost za običajno rabo pomeni lastnosti, ki jih blago enake vrste v povprečju izkazuje, zaradi česar jih lahko kupec tudi utemeljeno pričakuje. Kadar sta se stranki dogovorili za določene lastnosti stvari, gre v primeru njihove odsotnosti za stvarno napako, ne glede na to, ali je stvar sicer uporabna.²⁵⁷

Iz definicij je razvidno, da je definicija neskladnosti potrošniškega blaga s pogodbo po Direktivi 1999/44 širša od tiste, ki jo je uzakonil ZVPot, saj se po Direktivi 1999/44 blago šteje za neskladno tudi, kadar pride do napake v montaži blaga, bodisi zaradi nepravilne montaže s strani prodajalca, bodisi zaradi napak v navodilih za montažo. Na tem področju je pred nekaj leti Sodišče EU sprejelo pomembno in zelo odmevno odločitev v zadevi *Weber v Putz*²⁵⁸, v kateri je poudarilo, da je prodajalec sam dolžan nositi stroške odstranitve blaga z napako iz stvari, v katero jo je vgradil, ter stroške ponovne vgraditve nadomestnega blaga, v primeru, ko je potrošnik v dobri veri sam, skladno z vrsto in namenom blaga, vgradil blago z napako, vendar pa se je neskladnost pokazala šele po trenutku vgraditve blaga. Ta obveznost prodajalca obstaja ne glede na to, ali je bila v pogodbi dogovorjena montaža s strani prodajalca ali ne. V nasprotnem primeru bi namreč potrošnik moral sam kriti stroške odstranitve blaga in ponovne vgraditve blaga, do katerih pa ne bi prišlo, če bi prodajalec že od začetka dostavil skladno blago.²⁵⁹

²⁵⁶ Možina, D., Pravice kupca na podlagi stvarne napake pri prodajni pogodbi, Pravni letopis, številka 1, 2012, str. 86.

²⁵⁷ I Cpg 1125/2010 z dne 17.11. 2010.

²⁵⁸ Združeni zadevi C-65/09 in C-87/09, *Gebr. Weber GmbH proti Jürgen Wittmer (C-65/09) in Ingrid Putz proti Medianess Electronics GmbH (C-87/09)* z dne 16. junija 2011, ECLI:EU:2011:396.

²⁵⁹ Ibidem, točke 47-49.

Konec maja 2019 je bila sprejeta Direktiva 2019/771, ki prinaša novosti v zvezi s potrošniškimi pogodbami o prodaji blaga in razveljavlja Direktivo 1999/44. Nova direktiva je začela veljati z 11. junijem 2019. Nekateri elementi prodajne pogodbe so bili usklajeni že s preteklimi zakonodajnimi akti EU. Tako so bili pogoji dobave, pogodbe na daljavo in pogodbe, sklenjene zunaj poslovnih prostorov, zahteve glede predpogodbenih informacij in pravica do odstopa od pogodbe že v celoti usklajene²⁶⁰. Drugi pogodbeni elementi so bili le minimalno usklajeni²⁶¹, kar je državam članicam omogočalo, da presežejo standard, ki ga je postavila EU. To je povzročilo pravne razlike, ki so privedle do oteženega čezmejnega poslovanja. Cilj Direktive 2019/771 je odpraviti te pomanjkljivosti z uvedbo maksimalne uskladitve zakonodaje v vseh državah članicah. Te načeloma ne morejo več odstopati od zahtev, ki jih uvaja nova direktiva.

Po Direktivi 2019/771 mora biti za izpolnjevanje pogoja skladnosti blaga s pogodbo izpolnjen niz objektivnih in subjektivnih zahtev. Zadevna pravila so v novi direktivi veliko bolj podrobna od tistih po Direktivi 1999/44. Nova direktiva ne zahteva samo skladnosti z opisom, temveč se izrecno nanaša tudi na skladnost glede vrste, količine in kakovosti blaga, ter značilnosti kot so trajnost, funkcionalnost, združljivost, interoperabilnost in varnost, ter tudi na pripadajoče dodatke, navodila in posodobitve.²⁶² Zagotavljanje posodobitev je novost, ki se nanaša na blago z digitalnimi elementi. Zagotavljanje posodobitev je potrebno tako dolgo, kot lahko potrošnik upravičeno pričakuje, ali za najmanj 2 leti. Obdobje se lahko podaljša s pogodbo. Če potrošnik posodobitev ne namesti, prodajalec ni odgovoren za neskladnost blaga.²⁶³

Nova direktiva v členu 8 ureja tudi odgovornost prodajalca za neskladnost, ki se pojavi zaradi nepravilne montaže, ki jo opravi prodajalec ali pa potrošnik sam po njegovih navodilih. Novost pa je člen 9, po katerem skladnost blaga s pogodbo pomeni tudi, da blago nima pravnih napak, torej na njem tretja oseba ne sme imeti

²⁶⁰ Direktiva 2011/83/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2011 o pravicah potrošnikov, spremembi Direktive Sveta 93/13/EGS in Direktive 1999/44/ES Evropskega parlamenta in Sveta ter razveljavitvi Direktive Sveta 85/577/EGS in Direktive 97/7/ES Evropskega parlamenta in Sveta Besedilo velja za EGP UL L 304, 22.11.2011, str. 64–88.

²⁶¹ Direktiva 1999/44/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. maja 1999 o nekaterih vidikih prodaje potrošniškega blaga in z njim povezanih garancij, UL L 171, 7.7.1999, str. 12–16je direktiva minimalne uskladitve.

²⁶² Člena 6 in 7 Direktive (EU) 2019/771 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. maja 2019 o nekaterih vidikih pogodb za prodajo blaga, spremembi Uredbe (EU) 2017/2394 in Direktive 2009/22/ES ter razveljavitvi Direktive 1999/44/ES (Besedilo velja za EGP.), PE/27/2019/REV/1, UL L 136, 22.5.2019, str. 28–50.

²⁶³ Člen 10 Direktive 2019/771.

kakšne pravice, ki izključuje, zmanjšuje ali omejuje kupčevo pravico, pa kupec o tem ni bil obveščen in v nakup s to omejitvijo ni privolil, vključno s pravicami intelektualne lastnine.

Države članice morajo Direktivo 2019/771 prenesti v nacionalno zakonodajo do 1. julija 2012, ukrepi po novi direktivi pa se uporabljajo od 1. januarja 2022. Že prej sem omenila, da je ZVPot precej skopo povzel ureditev Direktive 1999/44 glede skladnosti blaga s pogodbo, kar pa se je sicer saniralo z upoštevanjem načela lojalne razlage, ko morajo nacionalna sodišča pri odločanju upoštevati zakonodajo EU in razlago te zakonodaje, kot jo podaja Sodišče EU. Prav tako so nekatere določbe o napakah že uveljavljene v splošnih pravilih obligacijskega prava (npr. odgovornost za pravne napake v 488. členu OZ). Ta pravila se uporabljajo, kadar pravila potrošniškega prava ne zadostujejo, kar bom podrobneje pojasnila v nadaljevanju. Vendar pa nova direktiva teži k maksimalni uskladitvi zakonodaj držav članic, prav tako pa prinaša bolj podrobne opredelitve glede skladnosti blaga, zato bo na tem področju potrebna celovita sprememba ZVPot. Poleg podrobnih določil o vrsti, količini in kakovosti blaga, bi bilo potrebno v ZVPot vključiti tudi določila o nepravilni montaži in zagotavljanju posodobitev.

7.3 Jamčevalni zahtevki in institut garancije za brezhibno delovanje stvari

7.3.1 Jamčevalni zahtevki potrošnika v primeru stvarne napake

Direktiva 1999/44 zaradi varstva prodajalca določa minimalno obdobje, v katerem odgovarja za napake. V skladu s prvim odstavkom člena 5 je prodajalec odgovoren, če se neskladnost pokaže v dveh letih od dobave novega blaga. Za rabljeno blago lahko države članice predpišejo, da pogodbeni stranki s pogodbo določita krajši jamčevalni rok, vendar ne manj kot 1 leto. Direktiva državam članicam dopušča možnost ohranitve oz. uvedbe notifikacijske dolžnosti kot ene izmed predpostavk za uveljavljanje pravic z naslova neskladnosti blaga s pogodbo (drugi odstavek člena 5). Gre za obvezo potrošnika, da prodajalca obvesti o neskladnosti blaga s pogodbo. Rok za notifikacijo ne sme biti krajši od dveh mesecev od dneva, ko je potrošnik izvedel za napako. Pravilo je primarno namenjeno varstvu prodajalca, saj se

potrošniku s tem nalaga, da ravna z določeno stopnjo skrbnosti, v primeru opustitve notifikacije pa izgubi pravice proti prodajalcu.²⁶⁴

Direktiva 1999/44 v tretjem odstavku člena 5 uvaja domnevo, da je vsaka neskladnost s pogodbo, ki se pokaže v šestih mesecih po dobavi blaga, obstajala že v času dobave, razen če ta domneva ni združljiva z vrsto blaga, naravo neskladnosti ali če ni dokazano nasprotno. Potrošniku torej v šestih mesecih od dobave blaga ni potrebno dokazovati, da je neskladnost obstajala že v času izročitve, temveč je prodajalec tisti, ki se mora razbremeniti odgovornosti. Pravilo prevalelo dokazno breme na prodajalca in potrošnikom tako olajša izvrševanje njihovih pravic na podlagi Direktive 1999/44, saj je prodajalec tisti, ki mora dokazati, da je vzrok neskladnosti pripisljiv ravnanju oz. opustitvi potrošnika, do katerega je prišlo po dobavi.²⁶⁵ Po poteku domneve o obstoju napake dokazno breme preide na potrošnika, ki postane zavezan dokazati, da neskladnost izvira iz prodajalčeve sfere oz. je obstajala že v času izročitve.²⁶⁶

V slovenski zakonodaji je pravna ureditev zahtevkov kupca v primeru prodajalčeve stvarne napake različna glede na to, kdo so stranke pogodbe, in zato urejena v več zakonih. Splošno ureditev Obligacijskega zakonika²⁶⁷ (v nadaljevanju OZ) namreč dopolnjuje ZVPot kot *lex specialis*, ki v členih od 37. do 37.č kogentno ureja nekatera vprašanja prodajne pogodbe, sklenjene med podjetjem in potrošnikom. Za vsa druga vprašanja se uporablja OZ kot *lex generalis*.^{268,269} Tudi sodna praksa navaja, da je poglobitveni namen urejanja pravic potrošnikov v ZVPot v večji ekonomski zaščiti pravic potrošnikov kot ekonomsko šibkejših in prava nevesčih strank, v primerjavi z zaščito, ki jo nudijo splošni predpisi o obligacijskih razmerjih.²⁷⁰ Ob tem je potrebno poudariti, da so določbe ZVPot rezultat prenosa Direktive 1999/44 v

²⁶⁴ Berdnik, M., Žefran, T., Uveljavljanje zahtevkov v primeru napake na blagu pri čezmejnem spletnem poslovanju, v: Vlahek, A., Damijan, M. (ur.), Varstvo potrošnikov pri spletnem poslovanju, GV Založba, Ljubljana 2017, str. 36-37.

²⁶⁵ Zadeva C-497/13, *Froukje Faber proti Autobedrijf Hazet Ochten BV* z dne 4. junija 2015, ECLI:EU:C:2015:357, točki 72-73.

²⁶⁶ Berdnik, M., Žefran, T., str. 37.

²⁶⁷ Pred sprejetjem OZ je veljal Zakon o obligacijskih razmerjih (v nadaljevanju ZOR), ki je bil sprejet v času, ko je bila Slovenija še del bivše skupne države SFRJ. ZOR se še vedno uporablja za vsa razmerja, sklenjena pred začetkom veljavnosti OZ, torej pred 1. januarjem 2002. Glej 1060. člen in 1062. člen OZ.

²⁶⁸ 4. odstavek 37. člena ZVPot.

²⁶⁹ Možina, D., 2012, str. 85-86.

²⁷⁰ II Cp 1438/2014 z dne 28.1.2015.

slovensko pravo, zato jih je potrebno razlagati v skladu z direktivo in upoštevati razlago direktive, kot jo poda Sodišče EU.²⁷¹

Slovenski zakonodajalec je Direktivo 1999/44 implementiral na zelo preprost način. ZVPot v členih 37. do 37.č določa, da prodajalec potrošniku odgovarja za stvarne napake, ki se pojavijo v dveh letih od izročitve oz. v primeru rabljenega blaga v roku enega leta od izročitve. Postavljena je tudi domneva o obstoju napake v času izročitve, če se napaka pokaže v prvih 6 mesecih po izročitvi. Slovenija je izkoristila možnost Direktive 1999/44 in kot predpostavko odgovornosti prodajalca predpisala potrošnikovo obveznost, da napako v 2 mesecih od odkritja sporoči prodajalcu. Po zgledu ureditve prodajne pogodbe v OZ (in prej ZOR) je poleg jamčevalnega roka predpisan še prekluzivni dveletni rok za uveljavljanje zahtevkov.²⁷²

Za potrošnika je ključno, da ima v primeru napak jasno določene pravice. Direktiva 1999/44 v členu 4 določa, da lahko potrošnik zahteva popravilo ali zamenjavo blaga, znižanje kupnine ali uveljavi pravico do odstopa od pogodbe. Izvedbena določila za uveljavljanje zahtevkov določajo hierarhijo zahtevkov, v skladu s katero je potrebno najprej izbrati tisto sredstvo, s katerim se lahko doseže glavni namen pogodbe, to pa je pravilna izpolnitev oz. izročitev blaga, ki je v skladu s pogodbo. Takšna ureditev tako kar najbolj upošteva interes, ki ga imata stranki ob sklenitvi pogodbe. Interes potrošnika je v tem, da prejme pravilno izpolnitev, interes prodajalca pa je v prejetju celotne kupnine.²⁷³

Potrošnik lahko od prodajalca najprej zahteva brezplačno popravilo, ki mora biti izvedeno v razumnem roku, ali zamenjavo blaga, razen če je to nemogoče ali nesorazmerno²⁷⁴. Zahtevek za popravilo in zamenjavo blaga stremita k istemu cilju, t. j. da se kupcu omogoči, da prejme pravilno izpolnitev.²⁷⁵ Če negativne posledice neskladnosti niso odpravljene na prvi stopnji, Direktiva 1999/44 predvideva drugo stopnjo po hierarhični lestvici zahtevkov, ki zajema zahtevek za sorazmerno znižanje

²⁷¹ Možina, D., 2012, str. 85-86.

²⁷² Možina, D., Garancija za brezhibno delovanje in odgovornost za stvarne napake, v: Zbornik znanstvenih razprav, letnik 96, 2009, str. 154.

²⁷³ Berdnik, M., Žefran, T., str. 35-36.

²⁷⁴ Sredstvo se šteje za nesorazmerno, če v primerjavi z drugim sredstvom prodajalcu povzroči nesprejemljive stroške, pri čemer se upoštevajo vrednost, ki bi jo blago imelo v primeru skladnosti, pomen neskladnosti s pogodbo in vprašanje, ali bi lahko potrošnik brez znatnih neprijetnosti uporabil drugo sredstvo. Direktiva 1999/44/ES, točka 11 preambule, tretji odstavek člena 3.

²⁷⁵ Plavšak, N. v: Plavšak, N. in Juhart, M. (ur.), Obligacijski zakonik s komentarjem, 3. knjiga, GV Založba, Ljubljana 2003, str. 167.

kupnine in pravico do odstopa od pogodbe. Ta dva zahtevka sta možna le, če prodajalec v dodatnem razumnem roku pogodbe ne izpolni pravilno, če ob upoštevanju sorazmernosti potrošnik ni upravičen niti do popravila niti do zamenjave blaga ali če prodajalec ni uporabil sredstva brez znatnih neprijetnosti za potrošnika.²⁷⁶ Pravica znižati kupnino je oblikovalna pravica, saj potrošnik z njo enostransko spreminja pogodbo tako, da se v pogodbi dogovorjena kupnina ustrezno zniža. Namen tega pravnega sredstva je varstvo načela enake vrednosti dajatev.²⁷⁷ Direktiva 1999/44 omogoča zahtevke za znižanje kupnine pri vseh neskladnostih blaga s pogodbo, tudi če so neznatnega pomena, kjer napaka na stvari vpliva na vrednost blaga.²⁷⁸ Izrecno je določeno tudi, da v primeru manjših napak potrošnik ni upravičen do odstopa od pogodbe. Izključitev odstopa od pogodbe je logična posledica tega, da je to pravno sredstvo najhujše od vseh pravnih sredstev, ki so na voljo potrošniku, saj pomeni odstop od splošnega obligacijskega načela *pacta sunt servanda*.²⁷⁹

V zadevi *Quelle*²⁸⁰ je Sodišče EU odločilo, da na podlagi prvega odstavka člena 3 Direktive 1999/44 potrošniku ni potrebno plačati uporabnine za uporabo pomanjkljivega blaga prodajalcu, dokler ga ta ne zamenja z novim blagom. V skladu s tem odstavkom je namreč prodajalec odgovoren potrošniku za vsako neskladnost s pogodbo, ki obstaja v času dobave blaga. Glede vzpostavitve skladnosti blaga s pogodbo tretji odstavek člena 3 Direktive 1999/44 določa, da lahko potrošnik od prodajalca zahteva neodplačno popravilo ali neodplačno zamenjavo blaga, razen če je to nemogoče ali nesorazmerno. Sodišče je poudarilo, da iz Direktive 1999/44 izhaja, da je neodplačnost bistvena sestavina varstva, ki ga potrošniku daje ta direktiva.²⁸¹ Če je prodajalec dobavil blago z napako, ni pravilno izvršil obveznosti, h kateri se je zavezal s prodajno pogodbo, in mora torej trpeti posledice nepravilne izvršitve pogodbe. Potrošnik, ki je plačal prodajno ceno in je torej pravilno izvršil svojo pogodbeno obveznost, s prejetjem novega blaga, s katerim se zamenja blago z

²⁷⁶ Peti odstavek člena 3 Direktive 1999/44/ES.

²⁷⁷ Plavšak, N., str. 169.

²⁷⁸ Bianca, C. M. v: Bianca, C. M., Grundmann, S. (ur.), EU Sales Directive: Commentary, Intersentia, New York 2002, str. 163.

²⁷⁹ Bosnić, M., Možina, D. (mentor): Analiza predloga ZVPot-1 na področju prenosa Direktive 99/44 o potrošniški prodajni pogodbi (magistrsko diplomsko delo), Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, 2019, str. 44.

²⁸⁰ Zadeva C-404/06, *Quelle AG proti Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände* z dne 17. aprila 2008, ECL:EU:C:2008:231.

²⁸¹ Ibidem, točka 33.

napako, ni neupravičeno obogaten. Potrošnik zgolj z zamudo prejme blago v skladu z določbami pogodbe, kot bi ga bil moral prejeti že na začetku.²⁸²

Zahtevke kupca iz potrošniške prodajne pogodbe ZVPot ureja v 37.c členu, kjer je zapisano, da ima kupec možnost od prodajalca zahtevati odpravo napake, zamenjavo blaga, znižanje kupnine ali odstop od pogodbe. ZVPot torej ne uvaja hierarhije zahtevkov kot Direktiva 1999/44, temveč lahko kupec prosto izbira med njimi. Poleg navedenega ima potrošnik še pravico do povrnitve škode, zlasti povračilo stroškov materiala, nadomestnih delov, dela, prenosa in prevoza izdelkov, ki nastanejo zaradi uveljavljanja jamčevalnih zahtevkov. Prodajalčeve zakonske odgovornosti za stvarne napake z nobenim pogodbenim določilom ni mogoče omejiti ali izključiti, kot izhaja iz 37.č člena ZVPot. Navedena zakonska prepoved pa ne velja, kadar potrošnik pristane, da bo sam nosil stroške zamenjave blaga, potem, ko je od prodajalca že zahteval odpravo napake.²⁸³

Podajam konkreten primer, kdaj lahko potrošnik uveljavlja pravice z naslova stvarne napake. Mamica je po enem mesecu uporabe v trgovini reklamirala otroški čevlji, ki je začel razpadati po šivu, kljub rabi blaga v skladu z njegovim namenom. V konkretnem primeru lahko gre za stvarno napako, kjer je stranka upravičena do sredstev z naslova jamčevalnih zahtevkov. Lahko pa se zgodi, da se izdelek pokvari zaradi neprimerne uporabe potrošnika, npr. ker je otrok s sprednjim delom čevlja zaviral pri vožnji s kolesom. V tem primeru potrošnik ni upravičen do uveljavljanja pravic z naslova jamčevalnih zahtevkov.

Prav tako potrošnik ni upravičen do zamenjave izdelka in vračila kupnine v primeru, ko je izdelek brezhiben, vendar pa kasneje ugotovi, da mu izdelek ni všeč ali da ga ne rabi (npr. potrošnik kupi majico, doma pa ugotovi, da mu ni všeč barva). So pa to primeri, ki so odvisni od politike prodajalca in načeloma prodajalci dovoljujejo zamenjavo takšnih izdelkov, ne vračajo pa kupnine. Izjeme so spletni nakupi, kjer lahko potrošnik odstopi od pogodbe brez navajanja posebnih razlogov v roku 14 dni.²⁸⁴

²⁸² Ibidem, točka 44.

²⁸³ I Cp 1440/2007 z dne 14.3.2007.

²⁸⁴ Ta in prejšnji primer sta povzeta po pojasnilih na spletni strani Tržnega inšpektorata Republike Slovenije <http://www.ti.gov.si/si/vprasanja_in_odgovori/faq/garancija_stvarna_napaka_reklamacija/> (24. 07. 2019).

Evropska komisija je ob začetku zakonodajnega postopka za Direktivo 2019/771 predstavila zelo ambiciozen predlog, ki bi med drugimi vključeval tudi obrnjeno dokazno breme v obdobju dveh let, brez zahteve o notifikaciji napake prodajalcu ter pravico do odpovedi od pogodbe tudi v primeru manjših napak. Zavzemala se je tudi za podaljšano obdobje varstva za rabljeno blago na dve leti in za spodbujanje popravila pred zamenjavo neskladnega blaga z brezhibnim. V končni direktivi ni vključen noben od teh ukrepov (vsaj ne v takšni obliki).²⁸⁵

Po novi direktivi je podaljšano obdobje obrnjenega dokaznega bremena. Velja namreč domneva, da je vsaka napaka, ki se pojavi v enem letu od dobave, obstajala že v času dostave. Stroga hierarhija zahtevkov po Direktivi 1999/44 je z novo direktivo omiljena. Uvajajo se izjeme, ki prodajalcu omogočijo, da se odloči za znižanje kupnine ali prenehanje pogodbe, kadar popravilo ali zamenjava ni mogoča in če bi mu sredstvo povzročilo nesorazmerne stroške.²⁸⁶ Prav tako je potrošnik upravičen do znižanja kupnine ali odstopa od pogodbe, kadar neskladnosti prodajalec ni uspešno odpravil, ali če je neskladnost tako resna, da upravičuje takojšnje znižanje cene ali odstop od pogodbe, ali če so napake ponavljajoče.²⁸⁷ V nasprotju s prvotnim predlogom Komisije pa potrošnik v primeru manjših napak nima pravice do odstopa od pogodbe.

Kot je razvidno iz sprememb, ki jih prinaša Direktiva 2019/771, je na področju prava varstva potrošnikov EU dosledno upoštevala visoko raven varstva, kar zahteva tudi člen 12 PDEU. Vendar pa spremembe še vedno ne zadostijo povsem členu 11 PDEU, ki se nanaša na zahteve varstva okolja. Člena 11 in 12 PDEU sta namreč horizontalni klavzuli, kar pomeni, da se mora pri opredeljevanju in izvajanju politik in dejavnosti EU upoštevati visoka raven varstva potrošnikov in okolja. To velja tudi za urejanje notranjega trga. Medtem ko je EU z novo direktivo to zahtevo izpolnila na področju potrošniške zakonodaje, pa se z vidika krožnega gospodarstva in varstva okolja tu poraja vprašanje, ali je zakonodajalec res sprejel vse potrebne ukrepe, da bi se v celoti zagotovila visoka raven varstva okolja in spodbujanje trajnosti.

²⁸⁵ Evropska komisija, Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta o nekaterih vidikih pogodb o spletni in drugi prodaji blaga na daljavo (PREDLOG), 2015
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015PC0635&from=EN> (pridobljeno 3.7.2019).

²⁸⁶ Tretji odstavek člena 13 Direktive 2019/771.

²⁸⁷ Četrti odstavek člena 13 Direktive 2019/771.

7.3.2 Garancija za brezhibno delovanje stvari

V okoliščinah sodobne industrijske proizvodnje se je poleg t. i. jamčevanja za stvarne napake razvil še poseben institut varstva potrošnika, ki temelji na izrecnih obljubah proizvajalcev ali prodajalcev o določenih lastnostih in oblikah blaga – institut garancije.²⁸⁸ Jamčevalna in garancijska obveznost se po vsebini razlikujeta. Prodajalec odgovarja za skladnost blaga s pogodbo v trenutku izročitve (oz. ob nastopu kupčeve upniške zamude). Stvarna napaka se lahko pokaže kasneje, vendar pa morajo vzroki zanjo obstajati že v času prehoda nevarnosti. Vsebina garancijske obveznosti pa ni odsotnost napak v določenem času, ampak brezhibno delovanje izdelka. Zato za nastop garancijske odgovornosti zadošča, da se nedelovanje pokaže v garancijskem roku, posebna notifikacijska predpostavka zahtevka pa ni potrebna.²⁸⁹

Prostovoljna garancija je urejena v členu 6 Direktive 1999/44. Opredeljena je kot vsaka obveznost, ki jo prodajalec ali proizvajalec prevzame do potrošnika brez dodatnega plačila in s katero se zaveže, da bo vrnil kupnino, zamenjal ali popravil potrošniško blago ali zagotovil drugo sredstvo, kadar potrošniško blago nima lastnosti, zagotovljenih v garancijski izjavi ali ustreznem oglasu. Direktiva se podrobneje ne spušča v vsebino in posledice garancijske obveznosti, ker je to prepuščeno garantu. Namen ureditve v členu 6 je preprečiti zavajanje potrošnikov glede obsega garancijskih pravic.²⁹⁰ Garancija je tako pravno zavezujoča pod pogoji, navedenimi v garancijski izjavi, v kateri so pogosto določene zahteve, ki jih mora izpolniti potrošnik kot predpostavko za uveljavljanje garancije. Razmerje med institutom odgovornosti za skladnost blaga s pogodbo in garancijo rešuje Direktiva 1999/44. Pravice, ki jih potrošnik pridobi na podlagi garancije, ne vplivajo na pravice, ki mu pripadajo na podlagi zakona. V garancijski izjavi mora biti to pravilo tudi izrecno navedeno. Poleg te navedbe mora garancija določati tudi ključne podatke, ki jih potrošnik potrebuje za njeno uveljavljanje.²⁹¹ S tem je uveljavljeno načelo transparentnosti, ki zajema tudi zahtevo, da mora biti potrošniku vsebina garancijske obveznosti predstavljena preprosto in razumljivo, vključno s podatki,

²⁸⁸ Možina, D., (2009), str. 143.

²⁸⁹ Možina, D., (2009), str. 155.

²⁹⁰ Možina, D., (2009), str. 151, tudi točka 21 preambule Direktive 1999/44/ES.

²⁹¹ Berdnik, M., Žefran, T., str. 38.

potrebnimi za njeno uveljavljanje, zlasti s časovno in prostorsko veljavnostjo garancije ter imenom in naslovom garanta.²⁹²

Prostovoljna garancija je izraz implementacije Direktive 1999/44, medtem ko obvezna garancija v njej ni omenjena. Predpisovanje obvezne garancije za brežhibno delovanje je bilo značilno za jugoslovansko pravo, ki je brez vsebinskih sprememb prešla tudi kasneje v slovensko pravo.²⁹³ Ker Direktiva 1999/44 ne predpisuje instituta obvezne garancije, se postavlja vprašanje, če je ureditev le te skladna z Direktivo. Kot že omenjeno, Direktiva predpisuje minimalne standarde za varstvo pravic potrošnikov, zato Slovenija s tem, ko omogoča strožje varstvo teh pravic, ni v kršitvi implementiranja Direktive. Se pa tukaj zagotovo pojavi težave, če se s tem institutom krši PDEU, in sicer člena 18 in 34, ki govorita o prostem pretoku blaga in prepovedjo diskriminacije. Sodišče EU o tem konkretno še ni odločalo, je pa v sodbi v zadevi *Alsthom*²⁹⁴ odločilo, da odgovornost gospodarskega prodajalca za skrite napake po francoskem pravu ni namenjena in tudi ne učinkuje kot izvozna omejitev, hkrati pa stranki lahko svobodno izbereta pravo za tako pogodbo. Obvezna garancija predstavlja sicer dodatne obremenitve za prodajalca in tako predstavlja oviro za trgovanje, vendar je potrebno poudariti, da ne gre za ukrep, ki predstavlja enak učinek kot uvozna omejitev. Ta ukrep je namreč možno opravičiti s splošnim interesom (varstvo potrošnikov).²⁹⁵

Vsebina obeh je ista: garancija za brežhibno delovanje stvari predstavlja skupek pravnih pravil, ki urejajo obveznosti proizvajalca in prodajalca določene stvari v zvezi z brežhibnim delovanjem te stvari ter tem obveznostim nasprotne pravice kupca stvari.²⁹⁶ Blago, za katerega je predpisana obvezna garancija, je določeno v Pravilniku o blagu, za katero se izda garancija za brežhibno delovanje²⁹⁷ in tukaj je potrebno poudariti, da ne velja le za potrošniška razmerja temveč tudi za gospodarske pogodbe. Zahtevki kupca z naslova garancije so popolnoma enaki kot na podlagi stvarnih napak, razlika je le v njihovi hierarhiji. V primeru stvarne napake lahko namreč potrošnik prosto izbira med omenjenimi štirimi zahtevki, medtem ko

²⁹² Možina, D., (2009), str. 152.

²⁹³ Možina, D., (2009), str. 145.

²⁹⁴ Sodba v zadevi C-339/89, *Alsthom Atlantique SA proti Compagnie de construction mécanique Sulzer SA* z dne 24. januarja 1991, ECLI:EU:C:1991:28.

²⁹⁵ Možina, D., (2009), str. 161.

²⁹⁶ Metelko M., *Novela ZVPot-E in novo obdobje ureditve garancije*, v: *Pravna praksa*, 1, 2012, str. II.

²⁹⁷ Turk B. J., Korošec, A., *Trgovinsko in potrošniško pravo*, Inštitut za civilno in gospodarsko pravo, Ljubljana 2016, str. 17.

pri garancijski odgovornosti potrošnik te izbire nima. V primeru uveljavljanje garancije mora potrošnik najprej zahtevati popravilo, šele nato sledi menjava. Kot zadnje šele lahko zahteva znižanje kupnine ali razdor pogodbe.²⁹⁸ Kot vidimo se slovenski zakonodajalec ni odločil prenesti tretjega odstavka člena 3 Direktive, ki določa že prej omenjeno hierarhijo zahtevkov kupca v primeru stvarne napake. Tako se prodajalec po našem pravu ne more sklicevati na ugovor nesorazmernosti, če kupec zahteva namesto popravila novo stvar kot bi se lahko po členu 3 Direktive. Takšna ureditev je zagotovo v breme prodajalca, kateremu zakon ne nudi nobene zaščite v primeru kupčevega nesorazmernega zahtevka. V sodni praksi se je sicer že zgodilo, da je sodišče zavrnilo zahtevek kupca zaradi preobremenjenosti v primerjavi, s katerim drugim zahtevkom, ki ga ima kupec na voljo.²⁹⁹

7.4 Minimum in maksimum potrošniških pravic

Generalno je sprejeto prepričanje, da mora biti potrošnik zaščiten toliko, kolikor je mogoče. Prevladujoče mnenje je, da mora biti ta zaščita dosežena na ravni prava EU. Nacionalna zakonodaja na področju varstva potrošnikov ima znaten vpliv na čezmejno trgovanje med državami članicami. Problem je lahko nazorno prikazan na primeru *Cassis de Dijon*.³⁰⁰ Spor v tem primeru je nastal zaradi različne zakonodaje držav članic. Različni pristopi do podobnih ali celo enakih situacij so posledica različnih zgodovinskih, kulturnih in pravnih sistemov in tradicij držav članic. Potreba po urejanju in zaščiti ter stopnja ter intenziteta takšnega urejanja ni enaka v vseh državah članicah. Takšna razhajanja lahko postanejo ovira za čezmejno poslovanje.³⁰¹ Neskladje med različnimi pravnimi standardi držav članic lahko ima posledice za odločitve potrošnikov in v tem pogledu lahko popolna harmonizacija prispeva k porastu njihove pravne sigurnosti.³⁰² Prav tako obstoječe razlike lahko negativno vplivajo tudi na podjetja. V skladu z Uredbo (ES) št. 593/2008 morajo podjetja pri usmerjanju svojih dejavnosti k potrošnikom v drugih državah članicah upoštevati zavezujoča pravila potrošniškega pogodbenega prava države običajnega prebivališča potrošnika. Zaradi razlik v ureditvi imajo lahko podjetja dodatne

²⁹⁸ Možina, D., (2009), str. 157.

²⁹⁹ II Ips 968/93 z dne 6.4.1995.

³⁰⁰ Sodba v zadevi C-120/78, *Rewe-Zentral AG proti Bundesmonopolverwaltung für Branntwein* z dne 20.2.1979, EU:C:1979:42.

³⁰¹ Schnalek, D., *The Disputable Scope of EU Competence to Regulate Consumer Law*, v: Vlahek, A., Damijan, M. (ur): *Varstvo potrošnikov pri spletnem poslovanju*, GV Založba, Ljubljana 2017, str. 224.

³⁰² Direktiva 2011/83/EU, točke 5-7 preambule.

stroške, zato številna podjetja raje še naprej trgujejo le v domači državi ali izvažajo samo v eno ali dve državi članici.³⁰³

Ker Direktiva 1999/44 predvideva zgolj minimalne standarde, ki jih morajo določiti države članice, se nacionalne ureditve obveznih jamstev med seboj razlikujejo. Večina držav v nacionalnih ureditvah ni določila daljšega jamstvenega roka, ki ga predvideva direktiva. Štiri države pa so določile višjo stopnjo varstva. Švedska je uzakonila triletni jamčevalni rok, na Nizozemskem in Finskem je dolžina jamčevalnega roka odvisna od standarda pričakovane življenjske dobe izdelka, v Združenem kraljestvu in na Irskem pa jamčevalni rok ni določen, temveč je omejen zgolj z zastaralnimi roki (na Škotskem je omejen na 5 let, ostali del Združenega kraljestva in Irska pa omejujeta rok na 6 let).³⁰⁴

Glede dolžine obrnjenega dokaznega bremena so zgolj tri države določile daljši rok. Poljska je rok podaljšala na eno leto, Francija in Portugalska pa sta predpisali 2 leti, pri čemer potrošniku v celotnem jamčevalnem obdobju ni potrebno dokazovati, da je napaka obstajala že v času izročitve blaga. Notifikacijske dolžnosti potrošnika ne pozna manj kot polovica držav članic.³⁰⁵ Države, ki so notifikacijsko dolžnost uzakonile, pa lahko razdelimo v dve skupini. V prvi so države, ki so uzakonile rok za pravočasno notifikacijo napake v dveh mesecih od dneva, ko je potrošnik za napako izvedel.³⁰⁶ V drugih državah veljajo različni roki. Na Danskem in Švedskem uporabljajo standard razumen rok, na Nizozemskem in Madžarskem je potrebno napake notificirati brez odlašanja. V vseh državah pa velja, da ob prepozni notifikaciji potrošnik izgubi pravico do uveljavljanja jamčevalnega zahtevka proti prodajalcu.³⁰⁷

³⁰³ Direktiva 2019/771, točka 7 pramembule.

³⁰⁴ ICF, Study on the costs and benefits of minimum harmonisation under the Consumer Sales and Guarantees Directive 1999/44/ES and of the potential full harmonisation and alignment of EU rules for different sales channels, March, 2017, <http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=59332> (pridobljeno 03. 07. 2019), str. 19.

³⁰⁵ Avstrija, Bolgarija, Češka, Francija, Nemčija, Grčija, Litva, Irska, Luksemburg, Poljska in Združeno kraljestvo.

³⁰⁶ Belgija, Hrvaška, Ciper, Estonija, Finska, Latvija, Italija, Malta, Portugalska, Romunija, Španija, Slovenija.

³⁰⁷ ICF, str. 19.

Tudi glede hierarhije zahtevkov je velika večina držav članic upoštevala minimalne zahteve direktive in določila hierarhijo zahtevkov, tako da lahko potrošnik najprej zahteva odpravo napake ali zamenjavo blaga, šele nato odstopi od pogodbe ali zahteva sorazmerno znižanje kupnine.³⁰⁸ Nekatere države so šle preko minimalnih zahtev direktive in potrošnikom omogočile prosto izbiro med jamčevalnimi zahtevki^{309, 310}

Evropski zakonodajalec zlasti v zadnjem času nekoliko spreminja koncept pravnega urejanja. Medtem ko večina direktiv sledi načelu minimalne harmonizacije, ki državam članicam omogoča manevrski prostor pri prenosu, je Direktiva 2011/83 o pravicah potrošnikov namenjena popolni harmonizaciji, kjer odstopanja v pravu držav članic niso mogoča, vendar je področje uporabe te direktive bistveno ožje, kot nakazuje njen naslov (prodaja na daljavo in izven poslovnih prostorov).³¹¹ Pri maksimalni harmonizaciji državam članicam ni več dovoljeno, da bi v svoji zakonodaji določile višji standard.³¹²

7.5 Možnosti in izzivi potrošniškega prava v krožnem gospodarstvu

Spremembe pri prehodu iz linearne v krožno gospodarstvo zajemajo tudi potrošniški vidik. Potrošniška zakonodaja tako na ravni EU kot tudi na nacionalni ravni daje potrošnikom svobodno izbiro med popravilom in zamenjavo neskladnega blaga. Kot je zapisala Weingerlova, je težko predstavljivo, da bi se povprečni potrošnik namesto za nov mobilni aparat raje odločil za popravilo svojega že malo zdelanega iPhonea. Ker se potrošniki praviloma odločajo za zamenjavo blaga, in ne za popravilo, v praksi prihaja do ogromnih količin zavrženega blaga, kar pa odstopa od načel krožnega gospodarstva. Zato se pojavljajo pozivi k spremembam pravil glede hierarhije zahtevkov, ki jih potrošnik uveljavlja zoper trgovca, ki ni pravilno izpolnil pogodbe.³¹³ Te spremembe so usmerjene predvsem v prednost popravila pred zamenjavo izdelka, vendar pa jih nova Direktiva 2019/771 ne vključuje.

³⁰⁸ Avstrija, Belgija, Bolgarija, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Nemčija, Madžarska, Italija, Latvija, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Poljska, Romunija, Slovaška, Španija, Švedska, Hrvaška, Ciper in Litva.

³⁰⁹ Ciper, Grčija, Hrvaška, Litva, Portugalska, Slovenija.

³¹⁰ ICF, str. 19.

³¹¹ Možina, D., Kriza slovenskega varstva potrošnikov, v: Vlahek, A., Damijan, M. (ur.), *Varstvo potrošnikov pri spletnem poslovanju*, GV Založba, Ljubljana 2017, str. 15.

³¹² Bardutzky, S., *Potrošniško pravo: med državnim in naddržavnim*, v: Vlahek, A., Damijan, M. (ur.), *Varstvo potrošnikov pri spletnem poslovanju*, GV Založba, Ljubljana 2017, str. 37.

³¹³ Weingerl, P., *Krožno gospodarstvo: premik od individualnih interesov h kolektivnim*, *Pravna praksa, letnik, številka 20-21, 2018*, str. 28.

7.5.1 Zagotavljanje trajnosti

Trajnost izdelkov se lahko zagotovi preko pravil zakonodaje o prodaji potrošniškega blaga, kjer je cilj zgotoviti daljšo življenjsko dobo blaga. Mehanizmi, ki jih je mogoče pri tem uporabiti, so pravna in komercialna jamstva ter različne modalitete pravice do popravila. V obeh primerih je glavni razlog za ureditev teh pravic okrepitev varstva potrošnikov v odnosu do podjetij. Gre torej za uravnoteženje interesov potrošnika na eni strani in interesov proizvajalcev na drugi strani.³¹⁴

Ureditev garancije na nekaterih točkah sledi ciljem krožnega gospodarstva, ki temelji na konceptu pozitivnega snovnega kroga, ki se usmerja v ponovno uporabo, popravilo in recikliranje obstoječih materialov in izdelkov. To, da mora potrošnik najprej zahtevati popravilo stvari, je namreč eden izmed ciljev krožnega gospodarstva. V okviru krožnega gospodarstva bi lahko institut garancije deloval kot mehanizem za povečanje trajnosti blaga. Pravica do popravila lahko spodbudi uporabo blaga za daljši čas, namesto, da bi ga zavrgli, ko se pokvari. Vendar pa bi bilo potrebno spodbujati popravilo blaga in ne njegovo zamenjavo.³¹⁵

Za vsako jamstvo je bistveno, koliko časa lahko potrošnik uveljavlja pravna sredstva. Direktiva 1999/44 določa minimalno obdobje za uveljavljanje potrošniških pravnih sredstev dve leti, vendar pa smo v prejšnjem podpoglavju ugotovili, da so nekatere države predvidele tudi daljša časovna obdobja jamstva.³¹⁶ Študija, ki jo je izvedla Evropska komisija v okviru preverjanja ustreznosti evropskega prava potrošnikov ugotavlja, da bi bila ugodna ureditev časovnega obdobja za jamstva med 3 in 5 leti.³¹⁷ Daljša časovna obdobja jamstva bi privedla do zmanjšanja odpadkov in potencialno rešila tudi problem načrtovane zastarelosti, ki pomeni prakso proizvajalca, da načrtno znižuje kakovost blaga zato, da se to hitreje uniči in s tem prisili potrošnika k nakupu novega.³¹⁸ Čeprav se zdi, da ureditev garancije sovпада s cilji trajnostnega razvoja v okviru krožnega gospodarstva, pa se v tem smislu pojavljajo tudi pomanjkljivosti te ureditve za potrošnike. Z daljšanjem rokov jamstva bodo cene blaga višje, da se nadomestijo dodatni stroški, ki jih imajo podjetja v zvezi s

³¹⁴ Mak, V., Lujinović, E., str. 6.

³¹⁵ Mak, V., Lujinović, E., str. 7.

³¹⁶ Mak, V., Lujinović, E., str. 7.

³¹⁷ ICF, str. 61.

³¹⁸ European Parliament, Consumer Sale of Goods (Briefing EU Legislation in Process, March 2018), <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614744/EPRS_BRI\(2018\)614744_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614744/EPRS_BRI(2018)614744_EN.pdf)>, (pridobljeno 1.7.2019), str. 5.

potrošniškimi sredstvi. Poleg tega pa bodo potrošniki, ki ne želijo ali ne morejo plačati višje cene blaga, pri nakupu omejeni.³¹⁹

Skladno s členom 3 Direktive 1999/44 je popravilo primarno pravno sredstvo za neskladnost blaga. S tem se izdelek vrne v funkcionalno in uporabno stanje in izpolni razumna pričakovanja, ki jih ima potrošnik na podlagi prodajne pogodbe. Če bo blago popravljeno in ne zamenjano, se bo ustvarilo manj odpadkov in bo podprta trajna uporaba blaga. Posebna oblika popravila je obnova izdelka, ki lahko prispeva k trajnostnim politikam na trgu tehnoloških izdelkov.³²⁰ Prenovo je mogoče opredeliti kot proces, s katerim se nedelujoč izdelek vrne v uporabno stanje z obnovo ali popravilom glavnih sestavnih delov za uskladitev s prvotno pogodbeno specifikacijo.³²¹ Primer izdelka, kjer je prenova postala široko dostopna, je Apple iPhone. Prenova teh telefonov spodbuja trajnost, saj se zaradi ohranjanja prvotne energije in dela, ki je bil uporabljen za izdelavo izdelka, porabi manj energije kot v primeru zamenjave z novim telefonom. Čeprav prenovljeno in popravljeno blago prispeva k trajnostnim ciljem, pa je uspeh odvisen od vedenja potrošnikov. To je problematično, saj praksa kaže, da so potrošniki previdni glede načinov, ki jih ponujajo trgovci, in dajejo prednost novim proizvodom pred popravljenimi. Raziskave kažejo, da je takšno mišljenje potrošnikov posledica visokih tveganj in nizke kakovosti obnovljenih izdelkov, ki jo zaznajo potrošniki. Potrošniki predvidevajo, da z nakupom prenovljenega telefona tvegajo, da ta ne bo deloval tako dobro kot nov, oz. se bo hitreje pokvaril.³²²

Z zagotavljanjem informacij o procesu obnove se lahko izboljša razumevanje potrošnikov o konceptu obnovljenih izdelkov, vključno s tem, kakšne so prednosti obnove in kako lahko ta prispeva k bolj trajnostni družbi. Vendar pa zgolj informiranje potrošnika ni dovolj. Sistem deluje le, če potrošniki dejansko prejmejo blago, kot ga pričakujejo. Informacije so le mehanizem, s katerim se potrošnik prepriča, da je temu tako, zadostujejo pa le, če se hkrati uveljavijo tudi standardi za obnovljene izdelke.³²³

³¹⁹ ICF, str. 61.

³²⁰ Mak, V., Lujinović, E., str. 8.

³²¹ Bakker, C., Products that Go Round: Exploring Product Life Extension through Design, *Journal of Cleaner Production*, letnik 69, številka 10, 2014, str. 11.

³²² Van Weelden, E., Mugge, R., Bakker, C., Paving the Way Towards Circular Consumption: Exploring Consumer Acceptance of Refurbished Mobile Phones in the Dutch Market, *Journal of Cleaner Production*, 113, 2016, str. 746-747.

³²³ Mak, V., Lujinović, E., str. 9.

Poleg navedenih opcij popravila in obnove pa lahko potrošniška zakonodaja prispeva h krožnemu gospodarstvu tudi z uveljavitvijo močnejših jamstev za rabljeno blago. H. Wieser in N. Troger sta pred kratkim objavila študijo primera, konkretno na mobilnih telefonih. Z učinkovitim sistemom jamstev za rabljene telefone se lahko postavijo trdni temelji za razvoj trga rabljenih telefonov. Poleg tega lahko daljša jamstva bistveno zmanjšajo vpliv porabe in proizvodnje mobilnih telefonov na okolje. Vendar pa študija kaže na to, da mnogi potrošniki ne poskušajo popraviti okvarjenih telefonov, deloma zaradi visokih stroškov popravil, deloma pa tudi zaradi prepričanja, da telefona ni mogoče popraviti. Kombinacija davčnih ugodnosti za popravila in več informacij o popravljivosti telefonov bi lahko tu primerno spodbudila več potrošnikov, da popravijo okvarjene naprave. Pomemben dejavnik pri tem pa je tudi zagotoviti, da izdelki ohranijo svojo uporabnost v daljšem časovnem obdobju, tudi v hitro razvijajočih se panogah, kot je sektor mobilne telefonije. To bi povečalo tudi pripravljenost potrošnikov, da okvarjene telefone popravijo oz. jih prepričalo v nakup rabljenega mobilnega telefona.³²⁴ Čeprav je bila konkretna študija izvedena na primeru mobilnih telefonov, ne vidim ovire, da ne bi učinkovitejša jamstva za rabljeno blago veljala tudi za ostale potrošniške izdelke.

V sklopu trajnosti in približevanja varstva potrošnika ciljem krožnega gospodarstva bi želela opozoriti še na primere, ko potrošnik ni upravičen do pravic iz naslova pravnih in komercialnih jamstev. Tudi na tem področju je bila pred kratkim objavljena študija, kjer je bilo ugotovljeno, da dragi stroški popravila, ki jih ponujajo proizvajalci, potrošnike odvrtačajo od popravila okvarjenih naprav. Tudi v tem primeru se je študija nanašala na popravilo mobilnih telefonov, logično pa lahko izsledke apliciramo tudi na ostalo potrošniško blago. Študija je pokazala, da se zaradi visokih stroškov popravila potrošnik raje odloči za nakup novega mobilnega telefona, kar pa pomeni, da okvarjen telefon postane odpadek. Takšno ravnanje potrošnika ni le v nasprotju s cilji krožnega gospodarstva, temveč pomeni izgubo tudi za proizvajalca, saj se stroški popravila razumejo kot relativno visoki stroški v primerjavi z nakupno ceno za potrošnika. Poleg tega je študija ugotovila tudi, da se potrošniki manj poslužujejo popravila starejšega mobilnega telefona. Zato bi bilo potrebno potrošnike spodbujati k temu, da takšne okvarjene telefone vračajo

³²⁴ Wieser, H., Troger, N., Exploring the inner loops of the circular economy: Replacement, repair, and reuse of mobile phones in Austria, *Journal of Cleaner Production*, 172, 2018, str. 3051.

proizvajalcem ali pooblaščenim centrom za recikliranje, da bi se lahko iz njih pridobival material ali se izdelek ponovno uporabil.³²⁵

7.5.2 Vrnitev izdelka (Return)

Poleg spodbujanja trajnosti lahko pravni režimi poskušajo spodbujati vračanje blaga po določenem obdobju uporabe. Najbolj primerni poslovni modeli za potrošniški trg so "the waste value model", "the recycling" in produkt-kot-storitev. Model recikliranja je morda med potrošniki še najbolj poznan, saj se v mnogih državah biološko obnovljivi viri, kot so karton in papir, že nekaj časa zbirajo ločeno. Prav tako se podjetja spodbuja k uporabi materialov, ki jih je mogoče reciklirati (npr. k uporabi papirnatih skodelic namesto plastičnih). Politike spodbujanja takšnega ravnanja so pogosto del vladnih pobud in predpisov.³²⁶

Kot primer modela "the waste value" lahko navedemo primer nizozemskega trgovca MUD Jeans. V tem primeru trgovec ponuja možnost potrošniku, da vrne blago po določenem obdobju uporabe. Trgovec nato blago ponovno proda kot rabljeno, ali pa material uporabi za izdelavo novih izdelkov. Primer poslovnega modela produkt-kot-storitev pa je najem avtomobila na podlagi pogodbe o prodaji in zakupu, po kateri lastništvo avtomobila ostane ponudniku storitve. Potrošnik ponudniku vrne avtomobil ob koncu pogodbeno dogovorjenega obdobja, ta pa ga lahko ponovno uporabi na trajnosten način, npr. s prodajo ko rabljeno vozilo, s ponovno oddajo v najem ali pa se materiali uporabijo kot rezervni deli.³²⁷

Značilnost teh modelov je, da potrošnik pridobi blago v uporabo za nedoločen čas. V primeru trajnostnih kavbojk se potrošnik sam odloči ali in kdaj želi vrniti kavbojke. Seveda obstaja spodbuda za vrnitev: po dvanajstih mesecih jih je mogoče zamenjati za nov par.³²⁸ V pravnem smislu se lahko pogodba označi za najemno pogodbo. Trgovec je še vedno lastnik kavbojk, medtem ko jih potrošnik najema in plača mesečno pristojbino za uporabo. To ima za potrošnika določene prednosti, saj lahko pozove trgovca k popravilu, če se kavbojke raztrgajo ali kako drugače

³²⁵ Sabbaghia, M., Behdada, S. Consumer decisions to repair mobile phones and manufacturer pricing policies: The concept of value leakage, v: Resources, Conservation and Recycling, 133 (2018), str. 110.

³²⁶ Mak, V., Lujinovic, E., str. 10.

³²⁷ Mak, V., Lujinovic, E., str. 10.

³²⁸ Dostopno na <<https://mudjeans.eu/terms-and-conditions/>> (pridobljeno 3.7.2019).

poškodujejo.³²⁹ MUD Jeans celo navaja, da je vrnitev poškodovanih kavbojk dobrodošla, saj želi družba ponovno uporabiti material.³³⁰ To pomeni tudi, da se cilji varstva potrošnikov in krožnega gospodarstva v tem primeru ujemajo. Potrošniki pridobijo pravice, ki presegajo privzeta pravna sredstva potrošniškega prava. Na primer, potrošniku je dana pravica do popravila brez stroškov, ne glede na to, ali so sami povzročili škodo na kavbojkah. Hkrati popravila in ponovna uporaba odpadnih materialov prispevajo k trajnostnim rešitvam prek krožnega gospodarstva. Ker zakupna pogodba nima določenega končnega datuma, je treba upoštevati pravila v zvezi z dolgoročnimi pogodbami.³³¹

Seveda pa lahko v navedenih poslovnih modelih prihaja do različnih pravnih izzivov. Za pogodbe med podjetji in potrošniki bo najpomembnejše vprašanje verjetno enostranska sprememba pogojev s strani trgovca.³³² Medtem ko večina pravnih sistemov tega ne prepoveduje, obstajajo omejitve glede vrst sprememb, ki jih trgovec lahko izvede, in pogojev, pod katerimi lahko takšne spremembe veljavno opravi. Trgovec mora npr. obvestiti potrošnika o spremembah, ki jih namerava narediti, z možnostjo, da potrošnik prekine pogodbo.³³³ Druga težava se lahko pojavi v zvezi z izvrševanjem pogodbe. Potrošnik ima blago v uporabi in tako trgovec izgubi možnost pritiska na potrošnika, če ta ne izpolni svojih obveznosti, npr. da zaostaja s plačevanjem mesečne najemnine. Splošno pogodbeno pravo omogoča, da trgovec v tem primeru zadrži svojo izpolnitev obveznosti³³⁴, takšen pritisk pa v tem primeru ni mogoč, saj je blago že v posesti potrošnika.³³⁵

V primeru prodaje in zakupa avtomobila je pomembna prednost za potrošnika v tem, da vso odgovornost za vzdrževanje in popravilo nosi ponudnik storitve. Potrošnik plača samo mesečno nadomestilo za uporabo, sicer pa so vse odgovornosti na strani ponudnika. V zvezi z avtomobilom lahko to vključuje ne le vzdrževanje in popravilo, temveč tudi druge odgovornosti, kot je skrb za obdavčevanje in zavarovalne zahteve. Najpomembnejše je, da je treba pri dolgoročnih pogodbah spremljati enostranske spremembe pogojev s strani trgovca.

³²⁹ Mak, V., Lujinovic, E., str. 10.

³³⁰ Dostopno na <<https://mudjeans.eu/terms-and-conditions/>> (pridobljeno 3.7.2019).

³³¹ Mak, V., Lujinovic, E., str. 10.

³³² Mak, V., Lujinovic, E., str. 10.

³³³ Glej 3. odstavek 3. člena in Aneks 1(j) in 2(b) Direktive 1993/13/EGS o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah, OJ L 95.

³³⁴ Člen 6:52 in člen 6:262 of the Dutch Civil Code, enako tudi 1. odstavek 102. člena OZ.

³³⁵ Mak, V., Lujinovic, E., str. 11.

Z vidika premoženjskega prava dejstvo, da potrošnik ni lastnik avtomobila, pomeni tudi, da nima pravice do reivindikacije, če je blago izgubljeno ali ukradeno.³³⁶

V obeh primerih se trajnostni cilji spodbujajo z uporabo najemnih pogodb. Te pogodbe so običajno ugodne za potrošnike, zlasti ker so obveznosti vzdrževanja in popravila na lastniku blaga, ki je v teh primerih trgovec. Kljub temu je treba opozoriti na nekatere pravne vidike varstva potrošnikov. Prvič, pogoje pogodbe bo potrebno skrbno spremljati glede skladnosti z zakonodajo o varstvu potrošnikov. Zlasti so pomembna pravila v zvezi z dolgoročnimi pogodbami in enostranskimi spremembami pogojev. Drugič, ker potrošnik ni lastnik blaga, nima pravic iz naslova lastništva, na primer do reivindikacije. Potrošniki s tem, da si prizadevajo za trajnost s pomočjo najemnih pogodb, izgubijo del zaščite individualnih pravic, ki jih imajo kot lastniki v linearnem gospodarstvu.³³⁷

7.5.3 Uporaba izdelka (Use)

Poslovni modeli v okviru ekonomije delitve so zagotovo v prid krožnemu gospodarstvu. Njihov namen je olajšati skupno rabo blaga, pogosto za kratkoročna obdobja. Primeri ekonomije delitve so npr. sistemi za skupno rabo koles (Hello Bike v Amsterdamu), sistemi souporabe avtomobilov (Zipcar v Severni Ameriki) ali platforme za najem počitniških nastanitev (Airbnb). Poseben primer ekonomije delitve je tudi nizozemska spletna platforma Peerby, ki omogoča uporabnikom, da si kratkoročno sposodijo blago od drugih uporabnikov. Skupna raba v tem primeru načeloma prispeva k trajnostnim rešitvam.³³⁸

Pravno gledano za razvoj poslovnih modelov v ekonomiji delitve ni ovir, vendar pa so nekateri vidiki ekonomije delitve žrtev vrzeli v obstoječih pravilih in je potrebna njihova pravna ureditev oz. uvedba alternativne rešitve. Eden izmed zaznanih problemov je, da se številne transakcije znotraj ekonomije delitve izvajajo med neprofesionalnimi strankami, torej med dvema potrošnikoma. Platforma sama navadno ni stranka v razmerju, temveč le olajšuje sklepanje pogodb med uporabniki platforme. Pravila potrošniškega prava, ki veljajo za razmerja med podjetji in

³³⁶ Mak, V., Lujinovic, E., str. 12.

³³⁷ Mak, V., Lujinovic, E., str. 12.

³³⁸ Mak, V., Lujinovic, E., str. 11.

potrošniki, teh transakcij med uporabniki ne zajemajo.³³⁹ Posledično potrošniki, v takšnem razmerju ne uživajo zaščite kot jo imajo, kadar pogodbo sklenejo s poklicnim trgovcem (npr. pravica do odstopa, zahtevek za popravilo ali zamenjavo v primeru pomanjkljivega blaga), zato je pravni položaj strank negotov.³⁴⁰

Kadar je blago preko spletne platforme ponujeno v začasno uporabo, zlasti če gre za transakcijo med neprofesionalnimi strankami, pogosto ni jasno, ali je pogodba med strankama najemna pogodba ali gre za posodbeno pogodbo. Vendar pa se pravne posledice med tema dvema pogodbama razlikujejo. V konkretnem primeru je po nizozemski zakonodaji stranka, ki si stvar izposodi, dolžna delovati kot dober gospodar in je odgovorna za poslabšanje blaga samo, če je to kršitev mogoče pripisati njej³⁴¹, hkrati pa posodnik odgovarja za napake blaga, ki so mu bile znane.³⁴² Enako ureditev posodbene pogodbe uvaja tudi slovenski OZ, ki v 580. členu določa način rabe stvari izposojevalca. Ta je lahko stvar uporablja samo za namen, ki je določen s pogodbo oz., v kolikor ni določen s pogodbo, lahko stvar uporablja kot dober gospodar v skladu z njeno naravo in namenom. Če uporablja stvar na nedovoljen način, odgovarja za naključno uničenje in poškodovanje. Izposojevalec ne odgovarja za poslabšanje in spremembe stvari, ki so posledica običajne rabe v skladu s pogodbo.³⁴³ V primerjavi s pogodbo o najemu gre pri posodbeni pogodbi za lahko ureditev odgovornosti posodnika. Najemodajalec namreč odgovarja, če je blago pomanjkljivo in povzroči škodo pod pogojem, da je mogoče kršitev pripisati njemu, če je vedel ali bi lahko vedel za napako.³⁴⁴ Slovenski OZ določa celo strožjo odgovornost, in sicer najemodajalec odgovarja za vse napake, ne glede na to, ali je zanje vedel ali ne.³⁴⁵

Če ima uporabnik škodo in ne more izterjati odškodnine od nasprotne stranke, lahko pokliče operaterja platforme. Vendar pa se bo večina platform v EU skušala izogniti odgovornosti na podlagi izjeme za gostitelja po Direktivi 2000/31 o e-poslovanju (člen 14 in 15). Na podlagi te izjeme internetni posredniki nimajo splošne

³³⁹ Busch, C., Schulte-Nolke, H., Christoph Busch, Wiewiorowska-Domagalska, A., Zoll, F., The Rise of the Platform Economy: A New Challenge for EU Consumer Law?, Journal of European Consumer and Market Law, letnik 5, številka 1, 2016, str. 3.

³⁴⁰ Mak, V., Lujinovic, E., str. 11.

³⁴¹ Člen 7A:1781 in člen 7A:1782, Dutch Civil Code.

³⁴² Člen 7A:1790, Dutch Civil Code. Enako tudi 586. člen OZ.

³⁴³ 585. člen OZ.

³⁴⁴ Člen 7:204 in člen 7:208, Dutch Civil Code.

³⁴⁵ 592. člen OZ.

obveznosti, da spremljajo dejavnosti uporabnikov na svoji platformi. Lahko so dolžni poročati o nezakonitih vsebinah, prav tako pa morajo odstraniti ali onemogočiti dostop do takih informacij, vendar je za posrednika to zelo omejena odgovornost. To pripelje do novih pravnih vprašanj, saj je nepravilno, da imajo platforme ključno vlogo pri omogočanju sklepanja pogodb med potrošniki, hkrati pa so omejeno pravno odgovorni. Kritiki ugotavljajo, da se platforme izogibajo ureditvi, medtem ko delujejo kot neposredni ponudniki storitev.³⁴⁶ Iz tega vidika je potrebno urediti odgovornost platforme³⁴⁷ in uskladiti raven varstva potrošnika.³⁴⁸

V letu 2017 je Sodišče EU obravnavalo vprašanje pravnega statusa spletnih posrednikov v sodbi *Uber*³⁴⁹. Družba Uber izvaja storitev posredovanja odplačnega povezovanja nepoklicnih voznikov, ki uporabljajo lastno vozilo, z osebami, ki iščejo prevoz v mestu, preko mobilne aplikacije. Gre torej za povezovanje dveh neprofesionalnih oseb. Sodišče EU je presodilo, da se oprostitev iz člena 14 Direktive 2000/31 o e-poslovanju ne uporablja za storitve, ki jih izvaja družba Uber.³⁵⁰

Dokler evropski in nacionalni zakonodajalci ne uvedejo pravil, ki bi urejali ekonomijo delitve, bo pravna odgovornost platform v mnogih primerih omejena s pravno negotovostjo. To pomeni, da bodo uporabniki blaga in storitev v tem novem modelu gospodarstva manj zaščiteni, kot pri fizičnem poslovanju.³⁵¹

7.4 Zaključek

Za učinkovit prehod v krožno gospodarstvo je potrebno spremeniti celoten sistem – od procesa dizajna in izbire materialov, do procesa izdelave in uporabe ter končno do stopnje, ko izdelek postane neuporaben in postane odpadke. Da bi se zagotavljala trajnost in zmanjševalo nastajanje odpadkov je potrebno vzpostaviti učinkovit sistem, ne le na področju gospodarstva, temveč je potrebno načela in cilje krožne ekonomije približati tudi končnim uporabnikom – potrošnikom. Potrošniki imajo

³⁴⁶ Mak, V., Lujinovic, E., str. 12.

³⁴⁷ Katz, V., *Regulating the Sharing Economy*. v: *Berkeley Technology Law Journal*, letnik 30, številka 4, 2015, str. 1073.

³⁴⁸ Busch, C., Schulte-Nolke, H., Christoph Busch, Wiewiorowska-Domagalska, A., Zoll, F., str. 7-10.

³⁴⁹ Zadeva C-434/15, *Asociación Profesional Elite Taxi proti Uber Systems Spain SL* z dne 20.12.2017, ECLI:EU:C:2017:981.

³⁵⁰ *Ibidem*, točka 48.

³⁵¹ Mak, V., Lujinovic, E., str. 12.

pri uveljavljanju načel krožnega gospodarstva znaten vpliv, saj so ravno oni tisti, ki kupujejo izdelke.

Čeprav so novosti potrošniškega prava, ki jih je v tem letu sprejela EU, že korak bližje načelom krožnega gospodarstva, potrošnik kljub temu v nekaterih pogledih še vedno uživa precej visoko stopnjo varstva napram varstvu okolja. Težko je namreč zagotoviti celovito varstvo potrošniku, da ta ni prikrajšan pri uveljavljanju svojih pravic, hkrati pa izpolnjevati zahteve po zmanjševanju odpadkov. Krožna ekonomija ponuja priložnost za razvoj novih poslovnih modelov in novih oblik souporabe. Ker pa gre za novosti, se seveda pojavljajo tudi razne omejitve in pravni izzivi, kako hkrati ohraniti visoko stopnjo varstva za potrošnike, visoko stopnjo varstva za okolje in sočasno tudi primerno varovati gospodarski subjekt, s katerim potrošnik posluje. Kljub temu so v tem prispevku omenjene nekatere možnosti, ki bi s primerno pravno ureditvijo v prihodnje lahko postale vodilne pri ohranjanju okolja, hkrati pa bi potrošnik ne bil prikrajšan pri zadostitvi svojih potreb in uveljavljanju pravic.

Trajnost se lahko zagotovi z zahtevami po daljši življenjski dobi blaga preko pravnih in komercialnih jamstev, ter z različnimi modalitetami popravila. Pogosto se potrošniki raje kot za popravilo odločajo za nakup novega izdelka, ravno zaradi nesorazmernosti med stroški popravila in nakupom novega izdelka. Z ustreznimi davčnimi ugodnostmi in finančno regulacijo stroškov popravila bi se lahko ta možnost približala potrošnikom. V kolikor popravilo še vedno ni finančno sprejemljiva možnost za potrošnika, bi bilo potrebno spodbujati potrošnika k vračilu takšnega izdelka proizvajalcu oz. pooblaščenim reciklirnim centrom. Posebna oblika popravila je obnova izdelka, vendar pa potrošniki pogosto ne zaupajo kvaliteti obnovljenih izdelkov. Tu bi bilo potrebno informacije o procesu in konceptu obnove približati potrošnikom, hkrati pa uveljaviti jasne standarde za obnovljene izdelke. Trajnost se lahko zagotavlja tudi z daljšim jamstvom za rabljene izdelke.

Krožno gospodarstvo je priložnost tudi za poslovne modele, kjer se spodbuja vračanje izdelka proizvajalcu, ko potrošnik izdelka ne potrebuje več. Blago se po določenem časovnem obdobju uporabe vrne proizvajalcu, ki ga proda kot rabljeno ali pa ga uporabi za izdelavo novega izdelka. Potrošnik tako pridobi blago v uporabo za nedoločen čas proti primernemu denarnemu nadomestilu, lastništvo izdelka pa ostane prodajalcu. Ta model ima za potrošnika nekatere prednosti, saj ne nosi stroškov popravila, morebitnim obveznim zavarovanjem in dajatvami,

vzdrževanjem in podobno. Vendar pa se pojavi težava, ker v primeru izgube ali kraje blaga potrošnik nima vrnitvenih zahtevkov kot pripadajo lastniku. Problem so tudi enostranske spremembe pogojev s strani prodajalca, saj gre za daljše pogodbeno razmerje. Prodajalec v primeru neizvrševanja pogodbe s strani potrošnika tudi nima sredstev pritiska na potrošnika, da ta izpolni obveznosti.

Krožnemu gospodarstvu blizu je tudi ekonomija delitve, kjer potrošniki medsebojno vstopajo v pravna razmerja. Posrednik med njimi so pogosto razne spletne platforme, ki pa niso stranke pogodbe. Ker potrošnik ne sklepa pogodb s pravnim subjektom, ga ne varujejo pravila potrošniškega prava, hkrati pa se tudi posredniki izogibajo odgovornosti za napake v pogodbi. Prav tako je nejasno, ali gre med potrošnikoma za najemno ali posodbeno razmerje. To pa je potrebno opredeliti, saj je od tega odvisna odgovornost za napake in škodo.

V prispevku je navedenih samo nekaj možnosti, kjer bi lahko potrošniška in okoljska zakonodaja šli z roko v roki, verjamem pa, da je možnosti še veliko več. Vendar pa bo v prihodnje potrebno jasneje urediti ta razmerja, da se bodo potrošniki tudi v praksi odločali za takšne načine uporabe izdelkov.

Literatura in viri

Knjige

- Bianca, C. M. v: Bianca, C. M., Grundmann, S. (ur.), *EU Sales Directive: Commentary*, Intersentia, New York, 2002.
- Plavšak, N. v: Plavšak, N. in Juhart, M. (ur.), *Obligacijski zakonik s komentarjem*, 3. knjiga, GV Založba, Ljubljana, 2003.
- Turk B. J., Korošec, A., *Trgovinsko in potrošniško pravo*, Inštitut za civilno in gospodarsko pravo, Ljubljana, 2016.

Članki

- Bakker, C., *Products that Go Round: Exploring Product Life Extension through Design*, *Journal of Cleaner Production*, letnik 69, številka 10, 2014, str. 11.
- Bardutzky, S., *Potrošniško pravo: med državnim in naddržavnim*, v: Vlahek, A., Damijan, M. (ur.), *Varstvo potrošnikov pri spletnem poslovanju*, GV Založba, Ljubljana 2017, str. 37.
- Berdnik, M., Žefran, T., *Uveljavljanje zahtevkov v primeru napake na blagu pri čezmejnem spletnem poslovanju*, v: Vlahek, A., Damijan, M. (ur.), *Varstvo potrošnikov pri spletnem poslovanju*, GV Založba, Ljubljana 2017, str. 36-37.
- Busch, C., Schulte-Nolke, H., Christoph Busch, Wiewiorowska-Domagalska, A., Zoll, F., *The Rise of the Platform Economy: A New Challenge for EU Consumer Law?*, *Journal of European Consumer and Market Law*, letnik 5, številka 1, 2016, str. 3.

- Katz, V., *Regulating the Sharing Economy*. v: *Berkeley Technology Law Journal*, letnik 30, številka 4, 2015, str. 1073.
- Mak, V., Lujinović, E., *Towards a Circular Economy in EU Consumer Markets – Legal Possibilities and Legal Challenges and the Dutch Example*, *Journal of European Consumer and Market Law*, letnik 8, številka 1, 2019, str. 4.
- Metelko M., *Novela ZVPot-E in novo obdobje ureditve garancije*, *Pravna praksa*, 1, 2012, str. II.
- Možina, D., *Garancija za brezhibno delovanje in odgovornost za stvarne napake*, v: *Zbornik znanstvenih razprav*, letnik 96, 2009, str. 154.
- Možina, D., *Kriza slovenskega varstva potrošnikov*, v *Vlahek, A., Damijan, M. (ur.), Varstvo potrošnikov pri spletnem poslovanju*, GV Založba, Ljubljana 2017, str. 15.
- Možina, D., *Pravice kupca na podlagi stvarne napake pri prodajni pogodbi*, *Pravni letopis*, številka 1, 2012, str. 86.
- Sabbaghia, M., Behdada, S. *Consumer decisions to repair mobile phones and manufacturer pricing policies: The concept of value leakage*, v: *Resources, Conservation and Recycling*, 133, 2018, str. 110.
- Sehnalek, D., *The Disputable Scope od EU Competence to Regulate Consumer Law*, v *Vlahek, A., Damijan, M. (ur.), Varstvo potrošnikov pri spletnem poslovanju*, GV Založba, Ljubljana 2017, str. 224.
- Van Weelden, E., Mugge, R., Bakker, C., *Paving the Way Towards Circular Consumption: Exploring Consumer Acceptance of Refurbished Mobile Phones in the Dutch Market*, *Journal of Cleaner Production*, 113, 2016, str. 746-747.
- Weingerl, P., *Krožno gospodarstvo: premik od individualnih interesov h kolektivnim*, *Pravna praksa*, letnik, številka 20-21, 2018, str. 28.
- Wieser, H., Troger, N., *Exploring the inner loops of the circular economy: Replacement, repair, and reuse of mobile phones in Austria*, *Journal of Cleaner Production*, 172, 2018, str. 3051.

Zakonodaja

- Direktiva Sveta 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah, UL L 95, 21.4.1993, str. 29–34.
- Direktiva 1999/44/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. maja 1999 o nekaterih vidikih prodaje potrošniškega blaga in z njim povezanih garancij, UL L 171, 7.7.1999, str. 12–16.
- Direktiva 2011/83/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 25. oktobra 2011 o pravicah potrošnikov, spremembi Direktive Sveta 93/13/EGS in Direktive 1999/44/ES Evropskega parlamenta in Sveta ter razveljavitvi Direktive Sveta 85/577/EGS in Direktive 97/7/ES Evropskega parlamenta in Sveta Besedilo velja za EGP
- UL L 304, 22.11.2011, str. 64–88.
- Direktiva (EU) 2019/771 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 20. maja 2019 o nekaterih vidikih pogodb za prodajo blaga, spremembi Uredbe (EU) 2017/2394 in Direktive 2009/22/ES ter razveljavitvi Direktive 1999/44/ES (Besedilo velja za EGP.), PE/27/2019/REV/1, UL L 136, 22.5.2019, str. 28–50.

Nacionalna sodna praksa

- Sodba Višjega sodišča v Ljubljani, I Cp 1440/2007 z dne 14.3.2007.
- Sodba Višjega sodišča v Ljubljani, I Cpg 1125/2010 z dne 17.11.2010.
- Sodba Višjega sodišča v Ljubljani, II Cp 1438/2014 z dne 28.1.2015.

Sodna praksa Sodišča EU

- Zadeva C-120/78, *Reve-Zentral AG proti Bundesmonopolverwaltung für Branntwein* z dne 20.2.1979, EU:C:1979:42.

- Zadeva C-339/89, *Alsthom Atlantique SA proti Compagnie de construction mécanique Sulzer SA* z dne 24.1.1991, ECLI:EU:C:1991:28.
- Zadeva C-404/06, *Quelle AG proti Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände* z dne 17.4.2008, ECLI:EU:C:2008:231.
- Združeni zadevi C-65/09 in C-87/09, *Gebr. Weber GmbH proti Jürgen Wittmer (C-65/09) in Ingrid Putz proti Medianess Electronics GmbH (C-87/09)* z dne 16.6.2011, ECLI:EU:2011:396.
- Zadeva C-497/13, *Fronkje Faber proti Autobedrijf Hazet Ochten BV* z dne 4.6.2015, ECLI:EU:C:2015:357.
- Zadeva C-434/15, *Asociación Profesional Elite Taxi proti Uber Systems Spain SL* z dne 20.12.2017, ECLI:EU:C:2017:981.

Drugi viri

- Bosnič, M., Možina, D. (mentor): Analiza predloga ZVPot-1 na področju prenosa Direktive 99/44 o potrošniški prodajni pogodbi (magistrsko diplomsko delo), Univerza v Ljubljani, Pravna fakulteta, 2019, str. 44.
- European Parliament, Consumer Sale of Goods (Briefing EU Legislation in Process, March 2018), <[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614744/EPRS_BRI\(2018\)614744_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/614744/EPRS_BRI(2018)614744_EN.pdf)>, (pridobljeno 1.7.2019).
- Evropska komisija, Direktiva Evropskega parlamenta in Sveta o nekaterih vidikih pogodb o spletni in drugi prodaji blaga na daljavo (PREDLOG), 2015 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015PC0635&from=EN> (pridobljeno 3.7.2019).
- ICF, Study on the costs and benefits of minimum harmonisation under the Consumer Sales and Guarantees Directive 1999/44/ES and of the potential full harmonisation and alignment of EU rules for different sales channels, March, 2017, <http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=59332> (pridobljeno 03. 07. 2019).
- Ministrstvo za okolje in prostor: Kampanija >>Imam svojo vrečko!<< - gradivo za učitelje, 2018, <http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/odpadki/gradivo_z_a_ucitelje_2018.pdf> (pridobljeno 3. 7. 2019).
- Vlada Republike Slovenije, Predlog zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o varstvu potrošnikov, 19. 3. 2014, <https://www.iusinfo.si/Priloge/Poro/PORODZ2014M03D20N4_9_1.PDF> (pridobljeno 03. 07. 2019).

